

Miljöbilssituationen i Eskilstuna

5 stjärnor av 10 möjliga

-

En granskning av Gröna Bilister

September 2005

Inledning

Växthuseffekten skenar, med snabba klimatförändringar och allt våldsammare väder som följd. En huvudanledning till Sveriges bidrag av den ökande växthuseffekten är att trafikens utsläpp fortsätter att öka, medan andra sektors utsläpp har stagnerat eller börjat minska. Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA) har beräknat att trafiksektorns koldioxidutsläpp kommer att öka med 10 procent till år 2010, jämfört med år 1990. Om trafikens utsläpp istället hålls oförändrade, innebär det enligt samma källa att Sveriges totala koldioxidutsläpp minskar med nio procent.

EU har två konkreta mål med bäring på transporter med personbil:

- 1) Använd mängd förnyelsebara drivmedel ska 2010 uppgå till minst 5,75 procent av den totala marknaden för drivmedel.
- 2) Det genomsnittliga utsläppet av fossil koldioxid från personbilar ska 2010 vara max 120 g/km.

Varje land har ett ansvar att leva upp till målen och målen bör också gälla för det lokala miljöarbetet. Riksdag och regering har också slagit fast att det finns ett sektorsansvar, innebärande att även trafikens koldioxidutsläpp måste minska.

Bilismen är tongivande också för andra utsläpp av miljö- och hälsoskadliga ämnen, som resulterar i bland annat allergier, cancer och bullerrelaterad stress. Eskilstuna kommun slår själva fast att ” Eskilstuna kommun slår själv fast i sina ”Miljömyter” att ”Höga halter av kvävedioxid gör att luftvägarnas känslighet ökar. Astmatiker kan reagera även vid låga halter. Föroreningar som bensen och PAH orsakar cirka 100 dödsfall om året i Sverige.”¹

Utifrån detta står det klart att en minskad och miljövänligare bilism bör vara en viktig samhällelig prioritering, i linje med Gröna Bilisters arbete.

Gröna Bilister granskar vilket ansvar kommuner tar för att minska bilismens miljö- och hälsopåverkan, kombinerat med en granskning av andra tongivande aktörer inom kommunen. Granskningen tjänar som vägledning för de lokala aktörer som vill bidra aktivt till ett bättre lokalt miljöarbete inom bilismområdet.

Kommunala mål och visioner

Kommunala mål för trafikens miljöpåverkan innebär inte i sig någon miljöförbättring är praktisk handling som räknas och som Gröna Bilister betygsätter. Men vi ändå de relevanta kommunala målen, eftersom de har betydelse för:

- Medborgare som kan begära att målen uppfylls.
- Miljöengagerade politiker och tjänstemän som kan hänvisa till antagna driva igenom en miljöriktig trafikpolitik.
- Oppositionspolitiker som kan bevaka att den politiska majoriteten uppfyller avgivna löften och politiskt beslutade åtgärder.
- Journalister som kan kritiskt granska om beslutade mål uppfylls.

¹ http://eskilstuna.se/templates/Page____101967.aspx.

Eskilstuna är ekokommun och medlem i Klimatalliansen, en rad mellaneuropeiska städer som ämnar halvera utsläppen av koldioxid från 1987 till 2010.

Kommunens miljöpolicy, med de förpliktigande inledningsorden ”Vi är drivande i arbetet för en hållbar utveckling”, anger att ”som ekokommun utgår vi från grundprinciperna för hållbarhet - de fyra systemvillkoren. De innebär att vi strävar efter att begränsa förbrukningen av fossila bränslen och andra ändliga resurser samt att avveckla sådana processer som leder till att föroreningar ökar i miljön. Vi förvaltar och bevarar naturresurserna och använder alla resurser så effektivt som möjligt, med fokus på alla människors behov - nu och i framtiden.”²

Kommunens utvecklade lokala Agenda 21-dokument, ”Eskilstuna kommuns politik för hållbar utveckling”, slår fast målet att ”År 2020 har utsläppen av växthusgaser i Eskilstuna minskat kraftigt och påverkan på klimatsystemet som sker från kommunterritoriet är avsevärt reducerad. Eskilstuna bidrar aktivt på nationell och internationell nivå i arbetet med att begränsa klimatpåverkan.”³

Kommunen anger att ”Eskilstunas högst prioriterade miljömål är att halvera koldioxidutsläppen mellan 1987 och 2010. Hittills har utsläppen minskat med 40%. Minskningen beror till största delen på att biobränsle har börjat användas i värmeverket och kraftvärmeverket. Utsläppen från trafiken ökar dock och detta är den största utmaningen under kommande år.”⁴

Eskilstuna-MaTs är ett idéprogram för miljöanpassat transportsystem i kommunen, antaget av kommunfullmäktige i oktober 2002. Programmet anger att ”Teknikutvecklingen leder till att fordonen blir renare men den effekten äts upp av trafikökningen som beräknas bli 1,7 procent per år.” Därför måste biltrafiken miljöanpassas, ”det kan ske genom förändringar i trafikmiljön, miljöfordon och alternativa bränslen, bilpooler, samåkning och ett sparsamt körsätt”⁵.

Eskilstuna kommuns bilinnehav

Kommunens eget bilinnehav är av stor betydelse för bilismens totala miljöpåverkan kommunen, bl.a. för att:

- Kommunbilar går ofta relativt långa sträckor (t.ex. de som används av hemtjänst eller gatukontor), innebärande att miljövinsten per bil är större för dessa för genomsnittet privatägda.
- Kommunen kan vara föregångare i inköp av miljöbilar och då stimulera bilhandeln att ta hem och marknadsföra dessa bilar.
- Kommunen köper tillräckliga volymer bilar för att komma förbi ”hönan situationen”; privatpersoner kan tvingas avstå från att t.ex. köpa en etanolbil att det lokalt saknas tankmöjligheter, men kommunen kan med sina fordon stimulera fram

² <http://www.eskilstuna.se/upload/Miljopolicy.pdf>.

³ <http://www.eskilstuna.se/upload/22503/handlingsprogram2.pdf>.

⁴ http://eskilstuna.se/templates/Page_____82243.aspx.

⁵ <http://www.eskilstuna.se/upload/EaMaTs.pdf>.

att det etableras sådana tankmöjligheter. Exempelvis har OKQ8 angett att de vid drygt tio etanolbilar på en ort är beredda att erbjuda etanoltank.

- Kommunen servar normalt sett sina bilar föredömligt, innebärande att det par år kommer ut miljöbilar i gott skick på andrahandsmarknaden.

Eskilstuna kommun har antagit ett direktiv om att enbart köpa in miljöbilar, förutsatt att det finns lämplig modell. Det är en högst väsentlig förbättring sedan Gröna Bilisters första granskning av kommunen våren 2004 och beslutet är i absolut Sverigetopp. Kommunen har också fastställt målet att minst 50 procent av kommunens vagnpark år 2010 ska bestå av miljöbilar, vilket är en god ambitionsnivå om än inte i nivå med de ledande miljöbilskommunerna.

Kommunens fordonsenhet uppger att man har cirka 20 miljöbilar av totalt cirka 150 fordon, motsvarande 13 procent. Huvuddelen är etanolfordon (Ford Focus och Saab 9-5 Biopower), då det var det förnybara bränsle som introducerades först i kommunen. Idag köper man emellertid i huvudsak gasfordon utifrån att kommunen har en egen anläggning för produktion av biogas.

Eskilstuna kommun har cirka femton förmånsbilar, varav merparten körs av förvaltnings- och bolagschefer. I kommunfullmäktige har framförts krav att även på förmånsbilarna ska omfattas av miljöregler, i linje med Gröna Bilisters rekommendationer, men så har inte skett. Ingen utfasning av förmånsbilarna har heller skett.

Upphandlingskrav

Genom att ställa miljörelaterade krav när kommunen upphandlar transporter, kan kommunen till en mycket låg kostnad stimulera fram en positiv utveckling. Då t.ex. färdtjänst och skolskjuts vanligen körs av taxibolag, får kraven dessutom effekter på sektorer som kommunen normalt sett inte påverkar. Miljöeffekten blir dessutom stor, eftersom dessa fordon kör väsentligt mer än genomsnittsbilen – en taxibil motsvarar i runda tal tio privatägda bilar vad gäller körsträcka och utsläpp.

Kommunen har en policy för upphandling⁶ och ett särskilt dokument kring miljöanpassad upphandling.⁷ I ”Eskilstuna kommuns politik för hållbar utveckling” anges att ”Företag, organisationer och offentliga förvaltningar i Eskilstuna kommun använder sig av miljöanpassade fordon”, med åtgärden ”användning av mer miljöanpassade fordon och alternativa drivmedel”.⁸

Eskilstuna kommunfullmäktige antog redan år 1995 ”Riktlinjer för miljöanpassad upphandling” av. Det har sedan utvecklats, och i det senaste miljöhandlingsprogrammet står att ”De flesta upphandlingar innehåller miljökrav som ett kriterium. De närmaste åren kommer utvärdering och uppföljning av den miljöanpassade upphandlingen att prioriteras.”⁹

⁶ http://www.eskilstuna.se/templates/Page____6916.aspx.

⁷ http://www.eskilstuna.se/templates/Page____102680.aspx.

⁸ <http://www.eskilstuna.se/upload/22503/handlingsprogram2.pdf>.

⁹ Ibid.

I dokumentet miljöanpassas upphandling preciseras att ”Miljöanpassad upphandling innebär att miljökrav ställs på leverantörer och de varor och tjänster de säljer till kommunen. Det behöver inte betyda att alla produkter som vi handlar är miljömärkta eller miljövänliga.” I samma dokument står det att ”Vid köp av till exempel tjänster kan mycket göras för att tjänsten ska bli så miljövänlig som möjligt trots att den inte är miljömärkt.”

Kommunens policy kring inköp slår fast att ”Direktiven om miljöhänsyn och miljöpolicy skall följas.” Då miljöpolicyen är mycket långtgående, bör detta innebära högt ställda miljökrav vid upphandling av fordonstjänster, men här gör kommunen inte tillräckligt. I motsats till t.ex. Linköping stimulerar Eskilstuna inte genom sina upphandlingar av färdtjänst och skolskjuts taxibolag att byta till förnybara bränslen. I Linköping är två av tre taxibilar idag gasdrivna, som en direkt följd av kommunens starka incitament till leverantörerna att ta miljöansvar, medan andelen miljöbilar hos taxi i Eskilstuna är mycket låg.

Stimulans till medborgarna

Huvuddelen av trafikarbetet genomförs inte av kommunen eller kommunens leverantörer, utan av kommunens medborgare. För att minska denna del av trafikens miljöproblem, är det viktigt att stimulera medborgarna att göra rätt. Det innebär bl.a. att:

- Medborgarna bör stimuleras att köra miljöbil.
- Medborgarna bör stimuleras att tanka förnybara bränslen.
- Medborgarna bör informeras om hur man kör snålt och miljövänligt.

När Gröna Bilister har granskat landets kommuner, har vi huvudsakligen funnit följande typer av stimulans till medborgarna:

- Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil, t.ex. delfinansiering av merkostnaden för gasbil eller bränslecheck.
- Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil, t.ex. gratis parkering.
- Information till medborgarna såsom miljöbilsvisningar, nyhetsbrev etc.
- Utbildning till medborgare, t.ex. i sparsam körning.
- Möjlighet att gå med i bilpool.
- Kommunala företrädare som goda föredömen.

Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil

De medborgare som vill ta miljöansvar i sitt bilval, får ingen stimulans från Eskilstuna kommun. Skillnaden är slående jämfört med exempelvis Linköpings kommun, som erbjuder delfinansiering av extrakostnaden när man köper biogasbil (näringslivet får 30 procent av merkostnaden ersatt, medan privatpersoner och kommunal verksamhet får 50 procent av merkostnaden).

Ekonomisk stimulans vid användande av miljöbil

Gratis parkering för miljöbilar är en relevant stimulans i många kommuner, men Eskilstuna kommun erbjuder inte detta. Frågan behandlades vid kommunfullmäktiges sammanträde i

februari 2004, men en tillfällig politisk majoritet bestående av socialdemokraterna och moderaterna avsåg motionen från miljöpartiet med detta innehåll. Bland avslagsmotiven fanns att gratis parkering inte var rimlig att införa eftersom det saknas en enhetlig definition av vad som är en ”miljöbil”. Detta har inte hindrat andra kommuner från att genomföra åtgärden, men kommunens argumentation från 2004 bör innebära att man nu, när en statlig och enhetlig miljöbilsdefinition framtas, kan börja gynna miljöbilar bl.a. genom gratis parkering.

I debatten framfördes också att gratis parkering för miljöbilar skulle få fel fördelningspolitisk profil eftersom inte alla har råd att köpa miljöbil. Detta argument saknar dock bäring, eftersom det på marknaden finns flera miljöbilar som kostar väsentligt mindre än marknadens mest sålda bil. Det finns också miljöbilar till salu utan prispålägg jämfört med den konventionella, bensindrivna varianten. Slutligen finns ett allt större utbud av begagnade miljöbilar till rimliga priser.

Information till medborgarna

Kommunen har arrangerat ”I stan utan min bil” årligen sen år 2000 och arrangerar 2005 för andra året i rad europeiska mobilitetsveckan, med en lång rad aktiviteter som syftar till att få medborgarna att kritiskt granska sin bilanvändning. Detta sker också med tidskriften ”Smarta Resor”, som delats ut till alla hushåll i samband med mobilitetsveckan. Kommunen arbetar också aktivt för att kommuninvånarna ska tvätta sin bil på ett miljöriktigt sätt, utan att förorena grundvattnet och Eskilstunaån.¹⁰

Utbildning till medborgare

Sveriges Trafikskolor och Gröna Bilister diplomerar Gröna Trafikskolor, som tar ett helhetsansvar för miljöfrågor i trafikutbildningen. I Eskilstuna finns en sådan skola, Axelssons Trafikskolor. Det är också enda skolan med kurser i sparsam körning.

Tillgång till bilpool

I Eskilstuna finns ”Bilpoolerna i Eskilstuna”, som drivs av Lennart Karlsson. Det har dock inte under den senaste tiden utgått någon stimulans från kommunen till denna bilpool, och dess storlek är begränsad jämfört med snabbt växande bilpooler i andra kommuner.

Goda föredömen

Kommunstyrelsens ordförande Hans Ekström har en förmånsbil av modell Volvo Cross Country (XC70). Volvo själva beskriver den som ”Tuff och dynamisk. Hög markfrigång, fyrhjulsdraft och en femcylindrig turbomotor på 210 hk”. Utsläppen av fossil koldioxid är tre gånger så höga som för de miljöbilar som kommunen i övrigt köper in och klart högre än genomsnittsbilen på den svenska marknaden. Det är en skarp kontrast t.ex. till Katrineholms kommunalråd Jan Larsson. ”Nu har jag bestämt mig för att ta ett personligt ansvar i en viktig miljöfråga. Jag köper en biogasbil.”, säger han. Bilen är hans privata och han står själv för alla kostnader.

¹⁰ Se http://eskilstuna.se/templates/Page____103968.aspx.

Bilförsäljning

För att kommuninvånarna ska kunna ta miljöbilsansvar är det av stor betydelse att det går att köpa miljöbil inom den egna kommunen eller i grannkommunerna – endast få är beredda att åka långa sträckor för att köpa en miljövänligare bil. Där bilarna finns, är det också av stor betydelse att de faktiskt finns inne, kan provköras och finns med i den lokala bilhandelns marknadsföring. På denna punkt har Gröna Bilister funnit mycket stora skillnader mellan olika generalagenters och återförsäljares inställning och motivation.

Möjligheterna att köpa miljöbil är mycket goda i Eskilstuna. Samtliga dominerande märken finns på plats och flertalet har jämfört med Gröna Bilisters granskning våren 2004 tagit ett mycket större ansvar för att lagerhålla och visa fram sina miljöbilar.

Ford står för huvuddelen av miljöbilsförsäljningen i Eskilstuna, liksom i landet som helhet, genom modellen Focus FFV. Merparten av Focusförsäljningen består av FFV-modellen som kan köras på etanol eller bensin.

Volvos återförsäljare Bilia personbilar anger att de märker av ett ökat intresse för miljöbilar. Under år 2005 har de sålt ett knappt tiotal gasfordon (BiFuel) och några etanolbilar (S40/V50F), trots att de först levereras kring årsskiftet.

Saabs återförsäljare Bilcenter i Eskilstuna har sålt cirka 25 bilar av etanolmodellen 9-5 BioPower, trots att den först börjar levereras i dagarna. Av dessa har 70 procent gått till företaget och 20 procent till kommuner.

Bilcenter säljer också Opel och har under senaste året haft god efterfrågan på deras gasmodeller. Eskilstuna kommun har köpt cirka 25 fordon av modellerna Astra, Zafira (familjebuss) och Combo (liten skåpbil). Om även försäljningen i angränsande kommuner räknas in har Bilcenter sålt uppemot 50 gasfordon.

Toyota har sålt ett antal av elhybridbilen Prius, där väntetiden tidvis varit närmare ett år men nu är nere på ett par månader.

Bränsletillgång

För att miljöbilen som kan tankas på förnybara bränslen ska ge någon faktisk miljövinst, är det givetvis nödvändigt att den inte tankas med bensin eller diesel – etanol- (flexifuel), gas- (bifuel) och RME-fordon erbjuder alla denna möjlighet, med borttappat miljönyttan som följd. Kommuner kan aktivt medverka till att tankställen etableras, dels genom att själva stå för ett tillräckligt underlag för att något bensinbolag ska erbjuda sig att sälja bränslet (gäller vanligen etanol), dels genom att själv tillverka bränslet (gäller vanligen biogas).

Inom Eskilstunas kommun finns relativt goda möjligheter att tanka etanol (E85), med tre tankställen totalt (två QStar-mackar och en OKQ8). Priset är det samma som i landet i övrigt.

Biogas produceras lokalt och säljs sedan 2004 av Eskilstuna Energi & Miljö på Fabriks-gatan. Priset, 8,75 kr/kubikmeter, är klart lägre än i Stockholmsområdet men dyrare än i t.ex. Linköping. Betalning kan ske med kort från Sydkraft, Volvo eller OKQ8. Gröna Bilister har dock nåtts av åtskilliga klagomål från enskilda på att tankstället har haft åtskilliga tekniska problem.

Eskilstunas kommun har, i motsats till Örebro kommun, inga krav på en successivt ökande andel etanol i konventionell bensin och RME (rapsmetylester) i konventionell diesel, trots att detta skulle ge betydande miljöfördelar till ringa kostnad.

Slutsatser och rekommendationer

När Gröna Bilister granskade Eskilstuna ur miljöbilsperspektiv våren 2004 fick kommunen underkänt, med betyget fyra av tio stjärnor. Sedan dess har en del positivt hänt:

- Beslut att enbart köpa in miljöbilar.
- Mål på 50 procent miljöbilar 2010.
- Biogaspump öppen för allmänheten.
- Klara förbättringar hos den lokala bilhandeln, till stor del beroende på ökade miljöbilsinköp från kommunens sida.
- Ökad tillgång till etanol E85, delvis beroende på ökade miljöbilsinköp från kommunens sida.

Detta sammantaget innebär att Eskilstuna når upp till fem stjärnor av tio möjliga. Det som fattas för ett ännu högre betyg är framför allt:

- En högre andel miljöbilar – Gröna Bilister betygssätter realiteter snarare än mål och 13 procent miljöbilar imponerar inte.
- Starkare stimulans för medborgarna att välja miljöbil – med delfinansiering vid nybilsinköp, gratis parkering för miljöbilar etc.
- Avskaffade förmånsbilar, eller i andra hand enbart miljöbilar som förmånsbilar.
- Miljöbilskrav på kommunens inköp av tjänster såsom färdtjänst och taxi.
- Krav på en successivt ökande andel etanol i konventionell bensin och RME i konventionell diesel (i linje med Örebro kommuns beslut).

Denna rapport är framtagen av Gröna Bilister med finansiellt stöd av Naturvårdsverket. Rapporten är baserad på enkätvar och telefonintervjuer från och med tjänstemän för Eskilstuna kommun. För ytterligare information, kontakta Mattias Goldmann, mattias.goldmann@gronabilister.se. Se även www.gronabilister.se.